

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Austrijskog kulturnog foruma Zagreb u okviru
Nagrade Albert Goldstein 2020.

naslov izvornika

Angela Lehner: *Vater unser*

copyright © 2019 Hanser Berlin in der Carl Hanser Verlag GmbH
& Co. KG, München

copyright © za hrvatsko izdanje Naklada OceanMore

Sva prava pridržana. Niti jedan dio ove knjige
ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku
bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

nakladnik

Naklada OceanMore d.o.o.

info@oceanmore.hr

www.oceanmore.hr

za nakladnika

Gordana Farkaš-Sfeci

urednica

Nataša Medved

prvo izdanje

Zagreb, rujan 2020.

ISBN 978-953-332-111-0

Angela Lehner

Oče naš

s njemačkoga prevela
Stjepanka Pranjković

ocean**more**

*Prije svega pak ljudima dao si uzdanje
kako bi pronašli svoj put
i ne bi izgubili jedni druge.
Ako bi pak jedan otišao
slijedile bi ga suze i stizale bi ga
i blagoslivljale bi ga.
I put njegova lutanja bio bi povratak kući*

Christoph Zanon, *Borba sjena**

* Christoph Zanon (1951. – 1997.) bio je austrijski pisac i nastavnik. *Schattenkampf* (hrv. Borba sjena) zbirka je tekstova o domovini, Tirolu, osobito gradu Lienzu. (op. prev. kao i sve sljedeće).

PRVI DIO
OTAC

Vožnja

Svezali su mi ruke na leđima. Glavu naslanjam na zatamnjeno staklo. Iako nitko ne puši, tkanina sjedala priča mi o nekadašnjim nikotinskim užiticima. Ispred mene je rešetka. A ispred nje sjedi službenica čija kosa svezana u konjski rep leprša na vjetru.

Klimatizacijski uređaj je isključen. Iznenadena sam. Da me tko pitao za mišljenje o austrijskoj policiji, rekla bih da su zasigurno takvi da uključe klimu i istovremeno spuste prozor. Ali ne. Nisu to napravili. Potpuno su razumni.

„Oprostite,“ kažem, „htjela bih nešto popiti.“ Nema reakcije. Neugodno mi je. Čekam pola sata pa pokušam ponovno. „Ispričavam se,“ kažem, „žedna sam.“ „Žedna je“, čujem glas iz vozačke kabine. „Ah, sad je žedna?“ kaže drugi glas. „Točno,“ kažem, „žedna sam.“

Policajci nešto mrmljaju među sobom. Čujem kako netko sprijeda kaže „u redu“. U redu, mislim si, baš je u redu ova policija. Šta svi uvijek briju?

Pet minuta poslije stanemo ispred benzinske postaje *Esso*. Policajci se putem radijskog prijmnika savjetuju s centralom, zatim službenica s konjskim repom izlazi i otvara mi vrata. Lice joj izgleda nacrtano i ima šarene nokte. U sebi joj dajem ime Maria. Pored Marije stvori se drugi glas iz vozačke kabine. Službenik je nizak i nabijen poput čašice za jaje.

Čašica za jaje sada odlazi u prodavaonicu. Tek kada nam dopusti putem *walkie-talkieja*, krećemo i mi ostali. Dobro je organizirana ta policija, moram reći.

Policajka mi zabija boju svojih noktiju toliko duboko u nadlakticu da se bojim da bi mali plastični cirkoni mogli nekako naći svoj put u moj organizam. Zabranjuje mi da govorim i vodi me u WC. U kabini mi svuče hlače i posjedne me na zahodsku školjku. Skupljam prste u šake kako bih spriječila da dotaknu rub školjke i pokušavam ne misliti na roman *Vlažne zone*.

„Oprostite,“ kažem joj od dolje, „žedna sam.“ Izgleda iznenađeno, pa se sjeti: „Aha, žedna!“

Podigne me i navuče mi hlače. „Hvala“, kažem. A kada na njezinoj ključnoj kosti ugledam zlatan lančić, dodam: „Bog vas blagoslovio.“

Vode me u prodavaonicu benzinske postaje. Nema drugih gostiju. Prodavačica poput kornjače uvlači glavu u svoj sivi džemper. Maria mi pred licem drži bocu mineralne vode. Naginjem se naprijed i pijem crvenom slamkom. „Zar vam nije vruće?“ nakon nekog vremena pitam prodavačicu. Odmahne glavom i pokaže mi stolni ventilator pored blagajne. Kimnem i ogledam se po prostoriji. Pogled mi se zaustavi na malom oltaru koji je uređen na praznoj gajbi piva *Villacher*. Na ručno vezenu stolnjaku nalazi se krunica, odmah pored uramljena portreta Jörga Haidera. Iznad toga u zraku visi mali Isus na križu. „Moj Bože,“ kažem, „jesmo li u Koroškoj?“ Prodavačica kimne. U tri gutljaja ispraznim bocu.

Četiri sata poslije skrećemo u ulicu Hütteldorfer Straße i netko počne pjevušiti. Nebo već postaje kičastim kad pred nama izroni velika, rešetkama ograđena građevina. Čašica za jaje izlazi i isteže leđa. Ispunjavaju obrasce, a ja promatram Beč. Tijekom ljetnih večeri uvijek se pomirim sa životom.

Novi ljudi u novim odorama preuzimaju me, a ja posljednji put kimnem svojim policajcima. Neki me muškarac vodi preko ledine. Koraci nam škripe na šljunku. Muskulatura mojih nogu nije naviknula na uzbrdicu pa primjećujem koliko se moram truditi da bih hodala ukorak s njim. Vršci naših cipela sa svakim su korakom prašnjaviji. Upravo kada pomislim kako ljeto iz zemlje uzima što treba, skrenemo na asfaltirani put. Nekoliko metara hodamo ravno. Onda zastanemo pred bijelim haustorom. Iznad ulaza čitam broj petnaest. Njegovatelj

prtlja po velikom svežnju ključeva. Razgledam kompleks klinike – samo malo, ne želim odmah vidjeti sve – i na udaljenosti od deset metara u povrtnjaku vidim grupicu ljudi obučenih u trenirke. Neka žena širokih ramena obraća se nekolicini okupljenih, dok drugi slažu žetvu na krpu prostrtu na podu.

„Ovo ovdje zaista ima pedagošku vrijednost“, kažem svom čuvaru.

„Tak’ je“, kaže on.

Vjerojatno to često govori. Nosnice mi prožima poznat slatkasti miris. Čujem povike nezadovoljstva i ponovno se okrenem prema gredici. Djevojka klempavih ušiju, stara otprilike dvadeset godina, redom gazi po svježe ubranim, uredno poslaganim rajčicama na prostirci. Vrišti i prinosi zamotana zapešća do glave, s koje strši smeđa kosa svezana u čvor. Njegovateljica zaustavlja djevojku s rajčicama, ljutito joj se obraća. U tom im se trenutku približi još netko. Ta osoba podigne svoju tanku ruku i stavi je djevojci na rame. Pogne glavu i nešto joj šapće. Ona prestane vrištati. Tada pridošlica podigne glavu i pogledi nam se susretnu. Zastane kao skamenjena. Njegovatelj me gura kroz vrata koja je u međuvremenu otvorio. Zvuk naših koraka odbija se o zidove.

„Netko koga poznajete?“ pita.

„Da“, kažem.

Gola sam. Razodjenuti sam se morala iza paravana. Baš je smiješno što se moramo skrivati dok se skidamo, a nije problem da budemo goli. Neka me je sestra pregledala pa izišla. Mene je ostavila samu u sobi za preglede punoj skalpela i operacijskih škara. Pitam se smijem li se opet odjenuti, ali odlučim takva kakva jesam sjesti na ležaj za preglede pa puštam da mi se noge klata. Ne želim da itko pomisli da se sramim biti gola. Vrata se otvore, sestra se vrati s nekim liječnikom. Ima pedesetak godina i napola je ćelav. Kada me vidi, zastane. Šapćući pita sestru zar pregled još nije završen. Potom mi se obrati: „Zar se ne želite obući, gospođo Gruber?“

„Ne, u redu je“, kažem i prekrižim noge.

„Dobro“, kaže liječnik i priđe mi da bi se rukovao sa mnom. Gleda me u oči: „Doktor Korb. Glavni sam psihijatar ovdje.“

Na kraju rečenice povisi glas kao da se radi o pitanju.

„Lijepo“, kažem i kimnem zainteresirano.

Liječnik privuče stolicu i sjedne preda me. Kada primijeti da mu je glava u visini mog međunožja, ponovno ustane.

„Onda,“ kaže, „gospođo Gruber“, i pritom pogleda sestru koja nepomično stoji pored zatvorenih vrata kao da je lončanica.

„Onda“, kažem.

„Navratit ću poslije još jednom“, kaže i krene prema vratima. Pošto stisne kvaku, sabere se, okrene i kimne mi. I ja njemu kimnem. Zatim iziđe, a sestra krene za njim. Prije nego što se vrata zatvore, glasno viknem: „Doktore!“

Skliznem s ležaja. Liječnik ponovno uđe. Vidim kako iza njega glava medicinske sestre proviruje u sobu. „Da?“ kaže i blokira vrata lijevom rukom. Nakašljem se: „Imam pitanje.“

Doktor Korb kimne: „Da?“

„Želim znati imate li pacijenta koji se zove Bernhard Gruber.“

Promatra me. Oklijeva. Želi nešto reći, ali ja se ubacim.

„To je moj brat“, kažem. „Mislim da sam ga maloprije vidjela u vrtu.“

Gleda me, nakrivi glavu. Pa kimne. „Dobro,“ kaže, „pobrinut ćemo se za to.“ On i sestra se pogledaju. „Dobro,“ ponovi obraćajući mi se, „još nešto?“

„Ne“, kažem. Namršti se i pogleda u pod pa kimne i iziđe. Trenutak prije nego što se vrata zatvore, on ih još jednom zaustavi s vanjske strane.

Čujem kako govori: „I, molim vas, obucite nešto.“

Soba

Soba je ružna kao i svaka druga bolnička soba. Bezličnost dovedena do maksimuma da se nitko ne bi mogao udariti o nešto. O neki komad namještaja, naprimjer. Desno pored ulaza nalazi se zidni ormar, nasuprot je kupaonica. Dva bolnička kreveta jedan pokraj drugoga, oba slobodna; stanovat ću sama u toj sobi. U kutu malen televizor na držaču pričvršćenom na strop. Pored njega kamera. Na početku će me noću snimati. Znam za to, morala sam potpisati. Zakoraćim do prozora i oduprem se nagonu da ga prodrmam. Pogled je lijep. Na druge paviljone, na livade, na Beč. Lijepo mjesto, mislim si. Jedna sestra uđe bez kucanja i da mi smotuljak odjeće. Rečenicama u prvom licu množine objašnjava mi dane koji slijede. Kimam glavom. Na odlasku je zamolim da ubuduće pokuca.

Nebo je u međuvremenu pocrnjelo. Na krevetu razvrstavam smotuljak s odjećom. Dva ručnika, dvije trenirke boje metvice. Psihijatrijska odjeća koja izgleda kao da je sašivena od ručnika za jednokratnu upotrebu. Psihijatrijska odjeća koja bi u normalnom svijetu odmah bila prepoznatljiva kao takva. Donje rublje koje ne mogu riječima opisati. Samo na početku, rekao je Korb.

Tuš je sivi četverokut umetnut u pod. Kvadratni oblik zrcali se u metalnoj šipci na stropu s koje visi bijela zavjesa za tuš. Iako je zrak već zagušljiv, tuširam se toplom vodom. Dok voda klizi preko moje suhe kose i uvlači se među vlasi, stopalom prelazim preko dna tuša. Male

sive izbočine koje trebaju spriječiti da se poskliznem. Po završetku prebacim suhi i mokri ručnik preko metalne šipke.

U dvadeset dva sata vrijeme je za spavanje. Dovoljno sna prvi je preduvjet zdrave psihe, objasnili su mi. Vjerojatno su u pravu, mislim si, dok u mraku gledam gore prema kameri i razmišljam o tome da im priredim malu predstavu kad me već snimaju. Možda malo masturbacije.

Malo prije ponoći neki medicinski brat uleti u sobu. Vrištala sam u snu. Oboje se smirimo, ja prije njega, pa iznova zaspim. U jedan me ponovno probudi dok provjerava spavam li. U tri me razbudi prasak iz kupaonice. Sjetim se kamere i ne dam da se na meni vidi da sam to primijetila. Noćas ni s kim više ne želim razgovarati.

Kada ujutro uđem u kupaonicu, ugledam svoje ručnike i zavjesu za tuširanje kako leže na hrpi na podu. Metalna se šipka u dva dijela savija prema dolje. Palcem prelazim preko hrapava materijala na mjestu na kojemu se šipka prelomila. Točka pucanja.

Susret s Bernhardom

Prošla su već dva dana otkako sam ovdje, a brata nisam ponovno vidjela. Već sam imala i svoju prvu grupnu terapiju, ali sada štrajkam. Neću reći ništa više dok ne vidim Bernharda. Doktor Korb to zna. Naredio je da me odvedu u sobu za terapije u kojoj već pola sata čekam s njegovateljem. Sjedim na uredskoj stolici i naizmjenično je spuštam i dižem. Njegovatelju je začepljena jedna nosnica pa pri svakom udahu tiho zazviždi kroz nju. Ne primjećuje kako se iz minute u minutu sve više uzrujavam. Korb se konačno pojavi. Kaže nešto, ali ga ne slušam. Za njim ulazi iznurena prilika iz vrta: Bernhard. Baš je narastao – i baš je mršav. Nosi trenirku podvrnutih rukava. Primjećujem odlijepljenu kanilu u pregibu njegove ruke. Kratko pogleda u mene, pa u svoja stopala. Skloni nepostojeći pramen kose iza uha.

Nacerim se.

„Bok“, kažem pretjerano veselo i ustanem.

Raširim ruke, ali moj se brat ne pomakne. Primjećujem kako mu čeljust radi. Gleda u doktora Korba. On smješkajući se stiže oči pa se Bernhard lagano pokrene. Prilazi mi kao da je tele koje vode u klaonicu. Na dvadeset centimetara od mene zastane. Nespretno ga grlim. Užasno je neugodno. Čovjek bi mogao pomisliti da smo dvoje usputnih poznanika koji su se slučajno susreli na ulici.

„I?“ kažem i odmaknem se korak unatrag. Nastojim zadržati osmijeh na licu. Bernhard otvori usta pa ih opet zatvori. Nakašlje se pa ponovno pokuša: „Bok, Eva“, kaže. Duboko udahne: „Kako si?“

„Super“, kažem i smješkam se. „A ti?“

Bernhard kimne: „Isto.“

Potom se opet okrene prema Korbu. On nas naizmjenice promatra i zapisuje nešto u svoje bilješke. Razmišljam što bih sljedeće mogla reći. Osmijeh mi polako silazi s lica. Živciram se jer moj brat nakon sveg vremena koje je prošlo, sa mnom ne može ni nakratko *smalltalkati*.

„Zašto si ovdje?“ pitam, a Bernhard se opet okrene prema doktoru Korbu.

„Ne znaš njemački?“ Doktor Korb promijeni položaj, ali Bernhard ne reagira.

„Trebaš prevoditelja ili šta?“ kažem i primjećujem kako postajem ljuta.

„Ha?“ viknem.

„Dosta je“, kaže doktor Korb i napravi jednaku gestu koju je prije nekoliko dana napravio pred medicinskom sestrom, samo je ovaj put usmjerena prema meni. Njegovatelj stane između mene i Bernharda. Bernhard izgleda kao da mu je laknulo i krene se vući prema izlazu. Doktor Korb ide za njim i stavi mu ruku na rame. Čujem kako mu govori: „Bili ste super.“ Izišli su iz sobe. Glasno prasnem u smijeh. Nevjerojatno. Njegovatelj me gleda ozbiljnim pogledom.

„Pst“, kaže.

„Pst?“ okomim se na njega.

Lecne se i ustukne. Iskoristim priliku i iziđem iz sobe. Na hodniku se okrenem najprije nadesno, a potom nalijevo. Vidim da moj brat i doktor Korb stoje na kraju hodnika.

„Bernharde!“ izderem se najglasnije što mogu.

Obojica se uplašeno okrenu prema meni.

„I“, vičem, „kakvo je vrijeme danas?“

Bernhardov strah

Bernhard je jedina osoba čiji je strah za mene gori od mojega. Kada smo bili djeca, jednom mi je ispričao kako se boji da bi mogao licem pasti na veliki kaktus na dnu stubišta. Zbog toga se uvijek, lijevom rukom oprezno klizeći po rukohvatu, spuštao vrlo polako niza stube. Penjanje je išlo brže. Sa stražnje strane glave nema oči koje bi mu kaktus mogao izbosti, objasnio mi je. Tada sam se smijala, a smijem se i sada kada majka priča o tome. Kada govori o nezgodama iz prošlosti da bi prikrila nezgodnu sadašnjost. Ismijavam svoga glupog brata koji se boji svega. Jednostavno je biti hrabra pored takve kukavice. Dok smo bili djeca, prva bih premlatila Bernharda na školskom dvorištu da mi nije bio brat. Pa sam ga mlatila kod kuće kada roditelja ne bi bilo, a u školi sam isto to radila sa svima koji bi mu se previše približili.

Ono što nikada neću reći Bernhardu jest to da sam u nekom trenutku i ja počela strepjeti kada bih vidjela kaktus. A čak je na svome debelom vrhu imao mali šareni sombrero. Nisam se bojala da bi me mogao ozlijediti. Ne, bila mi je muka od pomisli na to kako moj brat svoju gustu plavu kosu ponizno saginje pred kaktusom.

Bernhard je rođen prvoga travnja. Bernhard, naša hodajuća prvo-aprilska šala. Kada mu je rođendan, noć traje jedanaest i pol sati. Kada je moj rođendan, nešto je kraća. Svađala sam se s ocem, tada, počinje li dan svitanjem ili tek kada ugledamo Sunce. Što se mene tiče, počinje svitanjem. Nakon toga otac me je počeo buditi. Svakog bi dana u pola pet stajao pokraj moga kreveta u svojoj svjetloplavoj pidžami, koja mu

je vjerojatno nekada, još prije nego što se Bernhard rodio, bila taman. Svaki bih put iznova zatvorila oči, a on bi mi svaki put jednim žutim vrhom prsta koji je smrdio po nikotinu kuckao po čelu toliko dugo dok ne bih otvorila oči. Ako se radilo o jutru kada bi mi kapci još bili teški, njegova bi ruka uvijek odlutala do džepa na pidžami, ispod kojega se ocrtavala četvrtasta kutija cigareta. Radio je to već refleksno. U nekom bih trenutku zbacila deku sa sebe i podigla noge iz kreveta. Sve do danas nisam naučila ustati odjednom. Kada bi mi noge dotaknule hladan drveni pod, rukama bih prešla po bedrima i češući se raskrvarila sve ubode komaraca od prijašnjega dana. A čak i kada nije bilo uboda, uvijek sam se morala češati. Ne sjećam se nijednoga jutra u svom životu bez crvenog blata pod noktima.

Otac je bio strpljiv. Stajao bi s prekriženim rukama sve dok ne bih bila spremna. Zajedno bismo se spustili, pored kaktusa, u prizemlje. Uvijek bih prvo morala u zahod. Ondje bih ponovno zaspala. Kada bih konačno stigla u blagovaonicu, vidjela bih ga kroz vrata terase; vidjela bih ga kako uvlači dim za dimom i gleda u nebo. Danas se pitam jesam li na zahodu spavala kraće nego što mislim ili bi on jednostavno palio jednu za drugom, sve dok se ne bih vratila? Nikada nismo govorili, ali znala sam gdje trebam sjesti: pogledom prema istoku, u smjeru sivoga neba među brdskim padinama. Otac bi nakon pušenja nestao u kuhinji. Čula bih kako stvari padaju; nije bio osobito spretan. Pa piskutanje mikrovalne. Sjeo bi pored mene; preda me bi stavio kakao koji nikada ne bih pila i gledali bismo toliko dugo u nebo dok ne bismo vidjeli narančasti sjaj izlazećeg Sunca.

Jednoga smo jutra sišli, a majka nas je čekala. Sjedila je u svome bijelom frotirnom ogrtaču, uz šalicu čaja, i čekala. Bila je uključila radio. Sjela sam pored nje, a otac je otišao po kakao. Potom smo sve troje gledali kroz prozor, a Bernhard je gore spavao. Voditelj je rekao da je Lady Di stradala u prometnoj nesreći. Majka je ugasila radio pa smo otišli gore. Otac me više nikada nije probudio.

Ured

Nakon nekog vremena više ne moram hodati uokolo u zelenom papirnatom odijelu. Samo ih novi nose. Umjesto toga dobila sam na raspolaganje zavidnu kolekciju trenirki. Moram reći da to uopće nije loše: po cijeli dan tumarati naokolo u hlačama na gumu i izležavati se u njima po dnevnom boravku u vrijeme hranjenja. Ni odmor u Lignanu nije mnogo drukčiji.

Koraci mi odjekuju hodnikom. Ne mogu si pomoći, moram reći da je hodnik baš lijep. U njemu se još osjeti sjaj prošlih vremena. Sjaj nestane čim se uđe u paviljone za pacijente, kada se iziđe sa stubišta i prođe kroz vrata odjela. Ondje je pod plastičan, a čime čovjek bolje može izraziti da je zašao u bit stvari nego podom čija je bit sama plastika; da, pod čija je bit sastavljena od plastike zapravo je bit stvari. Ali tu na hodnicima ambulante zgrade u kojoj se održavaju terapije nema plastike. Plavi ornamenti protežu se sve od prizemlja preko četiriju katova pa do potkrovlja. Ondje je ured doktora Korba. Prije nego što uđem, zastanem i provirim u sobu. Doktor Korb kimanjem me pozove unutra, držeći ruku na kvaki.

Prijeđem preko praga, napravim nekoliko koraka, zastanem nasred sobe. On zatvori vrata, prođe pored mene do garniture za sjedenje pa mi ponovno kimanjem da znak neka nastavim. Kao da me vodi na nevidljivu povodcu. I baš poput poslušna psića klipšem za njim i sjedam. Na divan koji je presvučen masnom kožom. S jedne je strane ravan, s druge se elegantno uspinje naslon. Kao da se naslonjač pario s

krevetom. Pomaknem se malo udesno, a jedno od dugmadi, koja su po masnoj navlaci poslagana kao mast na komadu mortadele, proizvede zvuk. Pomaknem se još malo da bih izbjegla nespoznanje. Doktor Korb sjedne u naslonjač, stilom jednak divanu, nasuprot meni.

Iza njega se nalazi velik pisajući stol. Mahagonij, pomislim. Nije da znam kako namještaj od mahagonija izgleda, ali ako stvarno postoji, onda to mora biti u ovom uredu. Regali od istog drva, knjige, certifikati. Na zidu s druge strane vitrina. Boce ispunjene jantarnim alkoholom. Frknem i primijetim kako me doktor Korb promatra. U tom trenutku na niskom stolu između njega i sebe otkrijem zdjelicu sa šarenim drvenim voćem. Sumnjičavo uzimam crveno obojenu drvenu jabuku i pomirišem je. Kupaonica, mislim i radujem se. Pogledam prema doktoru Korbu i podignem jabuku u zrak.

Njegov izraz lica ostane nepromijenjen. Djeluje kao da mu jabuka nije smiješna, a ni mala drvena banana ili plava malina koja je jednake veličine kao i banana. Drveno voće, njegov jantarni alkohol, cijeli njegov klišeizirani ured: Korbu ništa nije smiješno. Kratko razmišljam bih li ga trebala obradovati pa se baciti preko divana kao diva u crno-bijelom filmu. Dlan na čelo, drugi na trbuh, dubok uzdah. Samo da mu upotpunim sliku psihijatarskoga ureda. Savršenstvo, mislim si, uvijek se može isprovocirati.

Korb sjedi i šuti, a ja čujem kako sat, na koji više ne moram gledati, otkucava. Praznine u glavi ispunile su se; najkasnije nakon drvenog voća znam sve o ovoj prostoriji.

Nakon što je prošlo još nekoliko minuta Korb mi kaže: „Dobar dan.“ Čudim se.

„Dobar dan“, kažem.

Zatim Korb kimne i ponovno kaže „dobar dan.“

Smješkam se – možda taj čovjek ipak ima smisla za humor.

Stavljam ruke na uši i počinjem ih natezati dok se na divanu ljuljam slijeva nadesno:

„Dobardan, dobardan, želim svoj život natrag“, kažem.

Tišina. Zatim doktor Korb nešto zapisuje u svoje papire.

„Znate li“, kažem, „da još nedostaje prava lampa?“

„Molim?“ Korb podigne glavu.

„Želite li da upalim svjetlo?“ pita.

„Ne“, kažem i ne mogu si pomoći pa zakolutam očima.

Pita me to usred bijela dana. Sunce se probija kroz prozore, a i doktor Korb se znoji kroz svoj liječnički kostim kao svježa roba na odjelu u svojim zelenim papirnatim odijelima.

„Za писаći stol“, kaŕem i nepotrebno bradom pokaŕem prema stolu kao da sam ne zna gdje se nalazi.

„Onakva mala zelena“, kaŕem i nagnem se naprijed. Poloŕim ruke na stolić pa po zraku crtam obrise svjetiljke. I imaginarne svjetiljke moraju stajati na pravim stolovima.

„Tako,“ kaŕem, „ovdje zlatna, a tamo gore zelena.“ Razdvojim ruke: „Zeleno staklo.“ Ponovno se uspravim i na divanu skliznem unatrag: „Kao u knjiŕnicama,“ kaŕem, „onim starim. Naprimjer na Heldenplatzu.“

Korb pogleda ustranu, kimne. Na trenutak se bojim da bi mogao iznova reći: „Dobar dan.“ Zbog toga odluim sama spasiti situaciju. Jednostavno ću sama započetii s terapijom, doktor neka se uključi ako hoće.

„Ja sam Eva Gruber“, kaŕem. „Teŕko mi je s mojom obitelji.“

Doktor Korb kimne. To je već neki početak.

„Moj se otac“, kaŕem, „ubio.“

Ponovno kimne.

„A i moja je majka mrtva.“

Lijećnik nabere obrve.

„Svog sam brata“, kaŕem, „sama odgojila.“

Nagnem glavu ustranu i uŕivam u uspomenama: „Da, da,“ kaŕem, „to su joŕ bila vremena.“ Nagnem se prema naprijed i gledam psihijatra u oći: „Stvarno smo bliski, moj brat i ja. Zapravo sam ga ja sama odrŕala na ŕivotu. Znae, othranila sam ga na svojim metaforićkim cicama, k'o oni vukovi u Rimu.“

Rukom napravim kruŕni pokret pred svojom lijevom dojkom: „Znae ŕta mislim?“

Lijećnik podigne glavu s mog poprsja i pogleda me u lice: „ŕto?“

„Vukovi u Rimu,“ kaŕem, „jeste totalno neobrazovani ili ŕta? Ta legenda. Ljudi su pili sa sisa vuka, u Rimu; ili su vukovi pili s ljudskih sisa. No obrnuto bi imalo viŕe smisla. Jedan takav vuk ipak ima viŕe sisa na koje se moŕeŕ prikljućiti.“ Ponovno rukama kruŕim pred grudima i razmiŕljam. „U Njemaćkoj“, kaŕem, „navodno isto opet ima vukova.“

„Gospođo Gruber“, prekine me doktor Korb.

„Da?“ kažem i spustim ruke.

„Znate li zašto ste ovdje?“ pita.

„Da“, kažem i stavim ruke u džepove hlača. Smiruje me to što sada i liječnik sudjeluje u terapiji.

„Možete li mi onda svojim riječima ispričati zašto ste stacionirani ovdje u OWS-u?“

„OWS“ je sleng za Otto-Wagner-Spital*, ljudi ovdje to rabe kao studenti riječi poput „BDP“ ili „VSS“. OWS je Korbov *hood*. Zbog toga ne primjećuje da govori slengom. Gleda me čekajući.

„Došla sam ovdje s policijom. Prije tri dana.“ Kimnem: „Već sam skoro četiri dana ovdje.“

Korb se složi sa mnom.

„Točno,“ kaže, „slažemo se, dakle, kada ste i kako stigli. Trebali bismo još razjasniti zašto.“

Uzimam gumicu koju nosim oko zapešća i vežem si kosu. „Dakle, policija je došla po mene. Bila sam vrlo suradljiva, moram reći. Ušla sam i onda su me dovezli ovamo. Dobro“, kažem, jer me terapija sada već počela živcirati, „dosta smo toga prošli danas. Vidimo se sutra ponovno.“

Nasmiješim se Korbu, ustanem i krenem prema vratima. Stisnem kvaku prema dolje, ali vrata se ne pomaknu: zaključana su.

„Korb,“ kažem i okrenem se, „to je mogao biti tako dobar izlazak. Sjebali ste mi ga.“

„Gospođo Gruber,“ kaže, „ovo nije *show*, ovo je vaša terapija.“

„Pa,“ kažem i vratim se na divan, „kada bi to bio moj *show*, bilo bi boljih grickalica.“ Pokažem na zdjelu s mirisnim voćem.

„Zašto uopće zaključavate vrata?“ ponovno se zavalim na divan. „To je već granično ponašanje. Vi ste granična osoba.“

„Tako je to kod mene“, kaže Korb pa se sada također opušteno nasloni. Kao da se upravo nešto otopilo između nas. „Što se mene tiče, možete vi ići kod kolege. Kod mene vrata ostaju zaključana.“

„Dobro, dobro,“ kažem i podignem ruke, „šta ste se odmah uvrijedili.“

„No dobro,“ kažem i duboko udahnem, „eto, upucala sam čitavu jednu vrtićku grupu. Znate već,“ kažem, „pištoljem.“

* Otto Wagner Spital – bolnica Otto Wagner u Beču koja okuplja niz klinika i ustanova

Dosada

U mraku zurim u strop i ne mogu se sjetiti koliko je visok. Malo podignem glavu i dohvatim jastuk. Izvučem ga ispod sebe i bacim u zrak. Nisam čula kako je udario u strop, a već je negdje pored mene pao na pod uz tup udarac. Pogleda uperena u svjetlo kamere koje treperi prekrížim ruke iznad glave. Ne tražim uzbuđenje, samo se dosađujem.

Ovdje je dosada dio dnevne rutine. Naravno, s vremena na vrijeme ima i trenutaka ispunjenih strahom. Naprimjer, kada noću dovedu luđaka koji urla. Nekog alkoholičara koji onda stoji kod recepcije i viče „stoko“ i „m’rš“. Ponekad se uz urlike čuje i udarac. Zvuk kao da se tele prevrnulo ustranu. Najdraži mi dio bude kada se nakon prvog zvuka začuje i drugi jer to onda znači da je nakon pijanca pala i sestra. Ili zaštitar. Nisam sigurna koliko su zaštitari ovdje dobro osposobljeni. Jesu li zaista prošli trening za upravljanje u kriznim situacijama ili se jednostavno metodom *learning by doing* nekako pokušavaju nositi s ludilom?

Kakogod, tu i tamo ipak se bojim drugih luđaka, ali uglavnom su u redu, pa se čovjek brzo počne dosađivati. Zabavni je program ovdje ipak dosta ograničen. Naš je odjel zona bez pametnih telefona. Rijetkost u OWS-u za koju se Korb izborio. Da bismo uopće imali priliku pronaći mir. Rano ujutro jutarnje razgibavanje, odnosno zajednička brza šetnja oko zgrada. Nakon što smo se razgibali idemo u WC pa slijedi doručak. Zatim počinje individualni raspored, neka od umjetničkih terapija, ručak. Poslijepodne terapija razgovorom i

vrijeme za posjete. Ako netko dođe. Najkasnije u dvadeset dva sata vrijeme je za spavanje. Osim kada je Liga prvaka. Tada dopuste i do pola sata duže. Pa ne živimo među neljudima.

U načelu se samo vučesh kroz dan od jednog obroka do drugog. Zbog toga je važno da je jelo ukusno. Berta, žena s golemim sisama, koja nam dijeli doručak, objasnila mi je: ljudima je život ionako već bljutav, ne može onda još i hrana biti bljutava.

Neki pacijenti pate zbog prisilna mirovanja, vidim to na njima. Usiljeno se vuku hodnicima. S jedne strane na drugu, uvijek ista ruta, poput hrčka u kotaču. Što bi ti ljudi radili vani? Jednostavno lutali, beskrajno lutali bez cilja?

Iz svog se djetinjstva sjećam jedne takve žene. Kada bismo se vozili autom iz sela prema gradu, vidjeli bismo je kako hoda. Na maloj ugaženoj stazi pored obilaznice vukla se uvijek istim tempom. Iznošena jakna. S obiju strana ceste nalazile su se staze. Putovi, koje si je ta žena korakom raskrčila tijekom godina. I dan-danas zamišljam žene poput nje, koje iz dana u dan praznim korakom gaze poput *Duracell* zečeva, kad god vidim takve ugažene putove.

„Zašto razbacujete jastuke?“

Noćni njegovatelj stoji u sobi. Nakon mraka svjetlo štedne žarulje udara mi u mrežnicu poput čekića. Zatvorim oči i okrenem glavu. Iza zatvorenih vjeđa još nekoliko puta vidim šareno treperenje svjetla žarulje. Zatim pogledam u strop i uplašim se. Koliko je u stvari nizak.

„Halo?“ kaže njegovatelj i zakorakne prema meni.

„Jastuk“, kažem.

„Šta?“ kaže njegovatelj.

„Jastuk“, ponovim i okrenem glavu prema njemu: „Jednina. Ne jastuke. Samo jedan.“

„Šta?“ ponovi, kratko razmisli pa upita: „Zašto? Zašto bacate jastuk po sobi?“

„Jedanput“, kažem, „jedanput sam bacila jedan jastuk u zrak.“

„Ali zašto?“ pita, polako naglašavajući svaki slog.

„Jer samo tako htjela“, kažem. „Je l' to zabranjeno?“ pitam.

„Naravno da je zabranjeno“, odgovori. „Ne možete samo tako noću bacati stvari uokolo.“

„Ah, tako“, kažem, „oprostite.“

Njegovatelj odmahne glavom i ode do jastuka. Podigne ga pa mi ga doda i podboči se rukama u struku: „Trebate nešto za spavanje?“

Odmahnem glavom: „Ne, hvala.“

Krene prema vratima.

„A poplun?“ pitam.

Okrene se: „Molim?“

„Smijem li poplun bacati uokolo?“

„Ne,“ kaže, „ako ne trebate poplun, složite ga i stavite ga u ormar ili na drugi krevet.“ Kratko razmisli. „Ali ni ljeti ne biste trebali spavati bez popluna. Uznojiti ćete se pa ćete se prehladiti.“

Kimnem.

„Laku noć“, kaže, ugasi svjetlo i iziđe. Nakon što se vrata zatvore, prigušeno čujem njegov glas s hodnika.

„Jer sam tako htjela,“ kaže, „ta nije normalna.“

Neonske cijevi

Više nije tako vruće. Što u kolovozu znači da se bliži noć. Tu se ne smiješ ravnati prema svjetlu. Svjetlo ti ljeti ispriča svakakva sranja.

Sigurna sam da je Bernhard još uvijek ovdje vani. Prije samo nekoliko minuta vidjela sam kako je šmugnuo iza ugla. Skriva se od mene. Kao što se skrivao već cijeli tjedan. Lutam praznim asfaltiranim putevima, njušim meso. U nekom od obližnjih vrtova netko nešto slavi uz roštilj. Ogromna ludara. Ludara koja je tolika da, pored moćnih građevina u prvom redu, pored blještave zgrade ravnateljstva u kojoj je ne tako davno sjedio blještav ravnatelj i okretao palac gore ili palac dolje, pored dvadeset četiri četverokatna paviljona za pacijente – dvadeset šest, ako brojimo i forenzičke – pored nekadašnjih *fancy* paviljona za liječenje pluća, koji se zovu *Rosenvilla* ili *Karlshaus*, pored velike kuhinje, praonice rublja, heliodroma, pored ne znam koliko hektara velike šume – da pored svega toga, postoje i vrtovi za normalne ljude, vrtovi koji su sastavni dio tog čudovišta od građevine: ludnica kao izletišta u blizini.

Tako čovjek može sjediti u svom vrtu i roštiljati kobasice, tu i tamo će možda naletjeti koji luđak ili narkoman i utopiti se u dječjem bazenu u kojem se inače brčkaju unuci, ali to nije tako strašno. Doći će jedan od njegovatelja koji svakoga dana jurcaju naokolo u svojim vozilima za golf i upecat će ga. Ili neće. Ionako postoje gore smrti od one u zelenilu uz miris kobasice sa sirom.

Primijetim kretnju kod ugla jedne od zgrada. Potrčim kao da se radi o pobjedi na Olimpijskim igrama o kojoj će odlučiti djelić sekunde.

„Hej!“ vičem i skrenem iza ugla. Dvoje se šetača lecnu.

„Sranje!“ viknem, a šetači se još jednom lecnu. Natjeram se da progutam bijes i pljunem na pod.

Cijelu vječnost hodam uzduž i poprijeko po zemljištu ustanove. Odavno sam već izgubila pregled. Uskoro će se Sunce pozdraviti; primjećujem to po načinu na koji sve osvjetljava samo još sa strane. Tada između krošanja četinara ugledam nešto svjetlucavo. Zlačana crkva pojavi se gore na obronku. Mali križ koji na debeloj kupoli izgleda smiješno. Popnem se na plato, stanem na njegov rub i dlanovima pred ustima oponašam megafon: „Bernharde!“

Očekujem da će zov odzvoniti u dolini poput jeke, ali ništa. Moj glas iščezne u zagušljivu zraku kao u živom pijesku. Isprovocirana posjedom koji je, čini se, toliki samo da bih ja sebi djelovala malenom, po drugi put zovem svog brata. Glas mi je ovaj put još tiši, njegovo je ime izbrisano iz krajolika prije nego što ga uopće uspijem do kraja izgovoriti. Jednim trzajem okrenem se prema crkvi. Odem do ulaznih vrata i stisnem tešku metalnu kvaku, ali ona ne popušta. Naslanjam obraz na vrata i pokušavam čuti kreće li se što unutra. Kada ni nakon minute ne čujem nikakav zvuk, gurnem ruku u jednu od neuglednih posuda za svetu vodu. Čudim se što se i sveta voda zagrije ljeti, pa dotaknem čelo, ključnu kost, lijevo rame, desno rame i spojim prste jer ne znam kako bih drukčije završila te kretnje.

Već ružičasto, nebo će uskoro izbljuvati noć. Na trenutak zatvorim oči. U glavi si govorim lijepe stvari, govorim si da ćemo Bernhard i ja ponovno naći put jedno do drugoga, da će se stvari srediti, da će postati onakvima kakve trebaju biti. Kada pored mene prolete prve krijesnice, odlučim da je dosta za danas. Sutra je novi dan koji mogu uništiti do temelja. Vučem se natrag do svog paviljona i prolazim pored malog polja s neonskim cijevima. Cijevi su usko poslagane jedna do druge. Tako su niske da mi ne sežu ni do struka. Rojevi komaraca zuje oko svjetala. Ispred spomenika stoji ploča koja informira o događaju za koji znaju svi u Austriji, ali ga se nerado sjećamo. Mi žrtve imamo loše pamćenje, jebiga, nismo mi krivi za to. Pored svjetlećeg polja ugledam drveni stol za piknik s dugačkim klupama. Zamislim kako ljudi ondje sa svojom djecom jedu sendviče s kobasicama i odmahnem glavom.

Obiđem ga. Nešto se pomaknulo među cijevima. Držim si dlan iznad očiju. Nije da sunce sja, ali možda ima učinak placebo. U tom trenutku otkrijem pojavu nasred polja. Moj brat čuči na tlu. Sjedi tamo s rukama oko nogu i gleda u mene. Lice mu je natopljeno znojem. Zasigurno je cijelo vrijeme trčao. Trčao je oko mene. Najprije se skriva danima pa onda sjedne na najsvjetliju točku na posjedu – i čeka. Svi imamo svoje granice, čujem u glavi majčin glas.

Stanem uz rub polja i stavim ruke u džepove. Ponovno mi se vraćaju zvukovi ljetne zabave u vrtu. Cvrčanje cvrčaka. Bernhard ustane i priđe mi. Stane ispred mene, iznad mene, pa gleda dolje u mene.

„Eva“, kaže. Samo to.

Jedna kap znoja klizne mu s brade na moje čelo, natopi mi pramen kose. Promatram mu uši. Desno je jedva primjetno veće od lijevoga, gore lagano deformirano. Prizor koji poznajem i predobro: otac, brat i ja imamo jednako desno uho. Majka nema. Prije, kada bismo zajedno navečer gledali televiziju, redom bi nam kažiprstom prelazila po rubu uha. Šalila bi se dok bi otac mirno glavom ležao u njezinu krilu. Uz osmijeh bi se rugala našim genima. Potajno mislim da nam je majka zavidjela; da je i ona htjela imati nešto nenormalno, što bi je povezivalo s nama.

Bernhardovo se čelo suši. Doleti vilin konjic i sjedne mi na podlakticu. Pomaknem se ustranu. Bernhard mirno prođe pored mene odlazeći u smjeru svog paviljona. Jednim od putova kojim su nekada gazile dječje nožice, a na koje danas podsjećaju još samo plastične cijevi.

Na zadnjih nekoliko metara prije ulaza Bernhard se više ne može suzdržati i potrči. Smješkam se. Ima još prostora za napredak, Bernharde, mislim si dok gledam za njim, trebaš ti još štošta naučiti.

Očenaš

Svećenik bi zastao, prije, kada bismo se igrali na penjalici. Kada bismo svojim debelim nožicama u šarenim hlačama skakutali uokolo. Kada bismo sa školskim torbama *Knight Rider* u podne koračali prema svojim kućama ili u trgovini kupovali *Milku*. Tada bi nas vidio i zastao. Mi, dječica, došli bismo do njegova bijelog VW Pola.

Svećenik bi uvijek pitao jesmo li bili dobri. Pitanje bi popratio namigivanjem. Držao je nastavu vjeronauka u školi i dobro je znao da nismo bili pobožni koliko smo se pravili da jesmo kada smo htjeli slatkiše. Kimnuli bismo, a on bi nam dao sličicu sveca: tanak, presavijen listić; s jedne strane anđeo u raskošnim haljama koji čuva dijete koje se izgubilo u šumi. S druge strane psalam ili neki drugi citat iz Biblije. Mlađa bi djeca dobila lizalicu: jednu od onih dobrih. Okruglu plosnatu sa šarenim rubovima i cvijetom u sredini. Ponekad bi svećenik od nas tražio da recitiramo molitvu ili izreku – a druga su djeca to i činila. Recitirala bi Očenaš i dobila neku sitnicu. Svećenik me jednom pitao zašto ja to ne želim raditi. „Ne molim se za lizalicu“, odgovorila sam. To mu se sviđjelo pa sam od tada bez muke dobivala sve slatkiše.

Kada mi je bilo devet, svećenik se razbolio. Bijeli Polo nestao je preko noći sa slike našeg mjesta kojoj je dotad pripadao kao što joj pripadaju crkveni toranj ili seoske mačke. Ubrzo nakon toga svećenik iz susjedna sela preuzeo je nastavu vjeronauka. Novi je svećenik bio krupan muškarac s crvenom, čupavom bradom. Nosio je dugu crnu haljinu s dugmadi uredno nanizanom s prednje strane. Ispod

vodenastih očiju ocrtavale su se visoke jagodične kosti. U nevjerojatnoj suprotnosti s grubim izgledom bio je njegov zvonki glas. Iako smo bili djeca, njegov se glas, kojim je govorio vrlo tiho, činio još višim od naših glasova. Kada se prvi put nasmijao, pomislila sam da tako zvuči anđeo. Često smo otad imali priliku čuti svećenikov smijeh. Kada netko nije znao Deset Božjih zapovijedi, smijao bi se; kada netko nije imao pojma o smrtnim grijesima, grohotom. Od nas je, naravno, tražio da sudjelujemo. Ne može se od djeteta mnogo očekivati, ali barem bi se trebalo znati smijati šali koju ne razumije.

Ismijavanje školskih kolega postalo je ritual. Svećenik bi svakoga petka pitao tko je bio na misi za učenike, a svakoga ponedjeljka tko je bio na nedjeljnoj misi. Tko ne bi digao ruku, znao je što ga čeka. Bili smo još premladi da bismo lagali. No čak i da smo došli na tu ideju, Bog je vidio sve – a crveni svećenik pogotovo. Mjesec dana nakon što je preuzeo nastavu vjeronauka, u školi više nije bilo djeteta koje nije išlo na misu.

Jednog nam je dana pričao o učeniku iz susjedna sela. Svećenik je pukom slučajnošću saznao da dječak ne zna tekst Očenaša. A već ide u četvrti razred. Još prije nego što je dovršio priču, smijali smo se sami od sebe. Najprije suzdržano, a čim bi nas pogodio budni propovjednikov pogled, glasnije. Čak i u žamoru našega smijeha, uspijevala sam razaznati svećenikov svijetli glas.

Toga dana otišla sam kući s bolovima u trbuhu. Mučila me priča o glupom učeniku četvrtoga razreda. Bojala sam se jer ni sama nisam znala Očenaš. Iako je ta molitva udarila ritam mog djetinjstva poput vječne mantre, jednostavno nisam mogla zapamtiti sadržaj riječi. Kada bi je počeli moliti u crkvi, ubacila bih se u sveopće mumljanje, ali već poslije sat vremena ne bih mogla ponoviti tekst sve da krepam. To je bila moja tajna, nisam poznavala nikoga drugoga tko tu molitvu nije znao napamet – i tako sam nosila neznanje kao nevidljivi nedostatak sa sobom kamo bih god pošla.

Kada sam stigla kući, odjurila sam do oca. Priznala sam mu bez pogovora. Priznala sam da ne znam Očenaš, da ga još nikada nisam znala i preklinjala ga da mi pomogne. Otac se čudio, ali je odmah pristao. Vjerovala sam u obećanje da majci i bratu neće ništa reći. Na pisaćem bloku koji je upio dim mnogih cigareta, kemijskom je nažvrljao molitvu. Čitala sam tekst na listiću i čitala, opet i opet. Jedva sam čitala

očev rukopis, ali sam ubrzo uspjela zapamtiti prve rečenice. Možda sam riječi potajno znala već otprije, ali vjerovala bih u stvari tek kada bi mi ih otac potvrdio. Nakon dva dana konačno sam znala molitvu napamet i više se nisam morala bojati dragoga Boga.

Crveni svećenik ostao je kod nas još do kraja školske godine. Bila sam uvjereni da sam se izvukla, a onda me u zadnjem tjednu nastave prije praznika zamolio da povedem molitvu Očenaša. „Ustani i pjevaj“, rekao je i stao ispred moga stola. Odmahnula sam glavom. Najprije mi je zaprijetio lošom ocjenom, ali završna sjednica već je bila održana. Pa onda da će otići kod ravnateljice. Budući da sam se i dalje opirala, obratio se razredu: „Eva Gruber ne zna Očenaš!“ Počeo se ceriti, a moji su se kolege pripremili za svoj dio. Tada sam ustala kako mi je i rečeno. Svećenik se smješкао. Čekala sam dok u učionici nije postalo posve tiho – i počela se smijati. Najprije tiho, zatim glasnije. Stisnula sam šake i ljuljala se naprijed-natrag. Razjapila sam usta, smijala se najglasnije što sam mogla i pritom ga gledala u oči. Svećenik je isprva izgledao preplašeno, ali se brzo sabrao. Pa je zamahnuo desnom rukom. Njegova me je pljuska gotovo oborila s nogu. Još uvijek se točno sjećam reakcije male, tihe Melanie. Male, tihe Melanie koja se jednom tijekom nastave ispovraćala na svoju vježbenicu, a nitko to nije primijetio čitavih petnaest minuta. Kada me crveni svećenik udario, Melanie je svoje ručice držala sklopljenima pred mišjim ustima kao da se moli.

Ponovno je nastupila tišina, a sada je i svećenik šutio. Polako sam pored njega prošla naprijed do umivaonika. U ogledalu sam vidjela kako njegova crvena ruka svijetli na mom obrazu. Svećenik je još uvijek stajao ispred moga praznog stola i gledao u mene.

Otišla sam do vrata i stavila ruku na kvaku. Potom sam se još jednom okrenula i uz smiješak rekla: „Idem ja do ravnateljice“, rekla sam, „i priznat ću joj da ne znam Očenaš.“